

12. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З.С. Варналій. – К. : Вид-во "Знання", КОО, 2001. – 277 с.
13. Кіндрацька Г.І. Основи стратегічного менеджменту / Г.І. Кіндрацька. – Львів : Вид-во "Кінапрі" ЛТД, 2000. – 175 с.
14. Загородній А.Г. Фінансовий словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – Вид. 3-тє, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во "Знання", КОО; Львів : Вид-во Львів, банк. ін-ту НБУ. – 556 с.
15. Петрович Й.М. Організування промислового виробництва / Й.М. Петрович. – К. : Вид-во "Знання", 2009. – 328 с.
16. Кулик Ю.Р. Формування бізнес-систем електротехнічних підприємств на засадах функціонально-факторного аналізу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – "Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)" / Ю.Р. Кулик. – Львів, 2009. – 24 с.
17. Варналій З.С. Основи підприємництва : навч. посібн. / З.С. Варналій. – К. : Вид-во "Знання Прес", 2002. – 239 с.
18. Гусев В. Страна бирок и фантазеров / В. Гусев // Зеркало недели. – 1998. – № 4. – С. 12.

Политыло М.П., Крочук В.М., Бондаренко Л.П., Макара А.П. Сущность и основные формы кооперирования машиностроительных предприятий в процессе инновационного развития

Раскрыта сущность понятия "кооперирование" предприятий в процессе инновационного развития, осуществлено разделение основных форм кооперации машиностроительных предприятий в зависимости от предложенных классификационных признаков.

Ключевые слова: кооперирование предприятий, формы кооперирования предприятий, корпорация, ассоциация, конгломерат, холдинг, лизинг, франчайзинг, машиностроительные предприятия, инновационное развитие.

Politylo M.P., Krochuk V.M., Bondarenko L.P., Makara O.P. Essence and basic forms cooperation engineering companies in the process of innovation

The essence of the concept of "cooperation" of enterprises in the process of innovation development, by division of the main forms of cooperation building enterprises, depending on the proposed classifications.

Keywords: cooperation of enterprises, form cooperation enterprise, corporation, association, conglomerate, holding, leasing, franchising, machine-building enterprises, innovative development.

УДК 339.944

*Доц. В.Ф. Проскура, канд. екон. наук;
магістрант В.М. Проць – Мукачівський ДУ*

**ЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ
У АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ТА
ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Розглянуто сутність міжнародного кооперування та мотиваційні аспекти створення спільних підприємств як для резидентів-власників підприємства, так і для закордонних інвесторів. Також висвітлено роль спільних підприємств у залученні іноземних інвестицій та новітніх технологій.

Ключові слова: спільні підприємства, кооперація, інвестиції, інновації, іноземні інвестиції, інвестори, резиденти.

Постановка проблеми. Однією з найпоширеніших форм організації зовнішньоекономічних зв'язків є спільні підприємства (СП), засновані на власності партнерів з різних держав. Процеси створення та функціонування

СП завжди пов'язані з низкою проблем, зумовлених різномірністю економічного, правового, політичного і соціально-культурного середовища країн-учасниць. Звідси виникає потреба у розробці такої моделі спільного підприємства, яка забезпечила б максимальну віддачу інвестованого національного і зарубіжного капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спільні підприємства, які створюють компанії двох або більше країн, дають змогу поєднати ресурси, досвід, зв'язки. Створення спільних підприємств в Україні на сьогодні – актуальне та позитивне, оскільки спільні підприємства дають значні інвестиції та нові технології управління, стимулюють процес виробництва в Україні конкурентоспроможної продукції, полегшують її вихід на міжнародні ринки.

Світова економічна наука набула значного досвіду щодо вивчення проблем розвитку спільних підприємств. Зокрема, характеристику визначальних рис СП подано у працях Н. Вознесенської, В. Кашина, Л. Родіної, К. Семенова; дослідження механізму функціонування спільних підприємств посідають важливе місце у наукових розробленнях Б. Вілперта, О. Власюка, Е. Грицюка, Дж. Коцці, Д. Лук'яненка, Д. Маурі, А. Мельник, Ю. Олейнікова, О. Пестрецової; організаційно-економічні основи діяльності СП досліджували Є. Вилкова, А. Голубович, А. Жданов, А. Кайсаров, Ю. Макогон, Г. Мікерін, Л. Нейков, Є. Панченко, Є. Савельєв, В. Сумароков, Н. Томілін, К. Фей, С. Юрій; аналіз функціонування спільних підприємств у різних країнах в різні роки здійснили А. Березний, В. Буткевич, І. Гайдучок, І. Костенков, Т. Попова; правові аспекти спільного підприємництва досліджували О. Гаврилук, Н. Кузнєцова, А. Омельченко та інші автори.

Постановка завдання. Основним завданням роботи є висвітлення ролі спільних підприємств з іноземними інвестиціями для розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу. Створення динамічної соціальної системи відкритої економіки, одним із завдань якої є активізація участі в процесі міжнародного кооперування, стає необхідним атрибутом та цільовою функцією побудови відкритого суспільства, передумовою вирішення складних і суперечливих завдань українського розвитку.

Без важелів міжнародного кооперування неможливо вирішити завдання розвитку всієї системи міжнародної економічної діяльності, зокрема:

- додатково збільшити фізичні обсяги експорту та імпорту багатьох видів продукції;
- подолати тенденції відпливу капіталу через несприятливі умови його додання всередині країни;
- оптимізувати структуру торгівлі, зокрема подолати значною мірою сировинний характер вивезення та надто помітну фієнтацію неекономічного імпорту на товари некретичного імпорту, збільшивши частину машинотехнічного обладнання;
- знизити вразливість експорту від антиденнігових санкцій країн-споживачів;
- запобігти поширенню безгрошових, часто невігідних для держави, товарообмінних операцій;

- збільшити питому вагу складних технологічних виробів і наданих інтелектуальних послуг інформаційного, дослідницького та науково-технічного характеру в структурі експорту.

Терміни "кооперація" та "міжнародна кооперація" використовують у двох значеннях: у широкому та вузькому. У широкому розумінні ці поняття синонімічні поняттям "співробітництво", "міжнародне співробітництво". Інакше кажучи, ці категорії визначають істотні риси міжнародної економічної діяльності як такої. У вузькому плані зазначені терміни трактуються як кооперування виробництва. Під кооперуванням розуміють безпосередньо спрямовану на виробництво матеріальних цінностей та послуг діяльність економічних суб'єктів, які поєднують свої зусилля з метою економії витрат, підвищення ефективності та прибутковості виробництва, підвищення продуктивності праці, якості продукції, що виробляється, поліпшення системи управління та умов реалізації продукції.

Змістовним наповненням міжнародної промисловості кооперації в сучасних умовах є спільне виготовлення складної, технологічної, наукомісткої продукції зі спеціалізацією (надетальною, повузловою) окремих суб'єктів виробництва. Міжнародне кооперування відбувається на базі довготермінових довірливих відносин, які передбачають безпосередні постійні виробничі та/або науково-технічні, конструкторсько-впроваджувальні зв'язки між партнерами двома або більшою кількістю різнонаціональних юридично та функціонально незалежних одна від одної господарських структур. Змістом їх спільної діяльності є спеціалізоване виробництво, що дає змогу їм підвищувати продуктивність праці та збільшувати сукупні обсяги виробництва.

Особливого розвитку кооперування набуло у сфері створення великих технічних об'єктів, складних машин, високотехнологічного обладнання, у науково орієнтованих виробничих процесах. В одному і тому самому кооперативному ланцюгу, навіть у технологічному процесі, діюча кооперативна модель може поєднувати риси і національної, й інтернаціональної взаємодії, як, скажімо, у випадку міжнародного обміну деталями, вузлами у разі наявності, принаймні в одного кооперанта, національних субпідрядників.

Щодо юридичного аспекту виробничої кооперації, то найчастіше вони існують у формі міжнародних спільних підприємств. Міжнародні спільні підприємства (МСП) – одна з найпрогресивніших комплексних форм довготривалого економічного, науково-технічного та виробничого співробітництва, що ґрунтується на об'єднанні різнонаціональних капіталів і доповнює традиційні торговельно-економічні відносини. Формування власності у створенні МСП дає змогу враховувати інтереси всіх співзасновників, сприяє їх взаємодії з метою безперервного вдосконалення виробничої бази, застосування нових технологій, зростання якості продукції, її оновлення задля поліпшення кінцевих результатів спільної діяльності.

Умотивованість дій сторін, яка на етапах пошуку партнера щодо майбутньої виробничої діяльності та створення СП визначається тими додатковими підприємницькими можливостями, які породжуються внаслідок концентрації капіталів та виробничих ресурсів у такий спосіб. Насамперед, зви-

чайно, йдеться про збільшення прибутку, наприклад, нові технології для сторони, яка є резидентом у країні розташування СП, підвищують ефективність та продуктивність господарювання, водночас і сторона – технологічний донор максимізує прибуток, оскільки отримує не разову винагороду за продаж технологій, а можливість здійснювати прибуткову діяльність на постійній основі.

Можливі й інші міркування, спонукальні стимули створення СП. Деякі з них є типовими для сторони, що приймає на своїй території іноземний капітал, інші – для тієї, що вкладає, треті можуть бути у підприємницькій логіці й тих, й інших. Так, для учасника СП – експортера капіталу для створення такої господарської організації типовими є такі цілі:

- освоєння нових ринків збуту і, відповідно, збільшення прибутку через зростання продажу новим покупцям;
- краще забезпечення надійного і довготривалого доступу до джерел сировини й енергоносіїв;
- розширення діючих виробничих потужностей;
- зниження собівартості виробництва і поліпшення його конкурентних параметрів завдяки можливості використання дешевших факторів виробництва, зокрема робочої сили;
- економія часу і капітальних витрат завдяки можливості купити вже існуючі та діючі потужності;
- забезпечення можливості господарського маневрування, використання додаткових важелів поліпшення позиції на ринку;
- перспективне придбання того або іншого привабливого об'єкта в повну вартість;
- використання збутової мережі партнера й відомих у світі торгових марок;
- загальне поліпшення умов ринкової роботи й більш повне і ефективне використання ряду інших маркетингових чинників.

Для сторони, що імпортує капітал через створення СП, важливими є такі цілі:

- отримання валютних ресурсів;
- підвищення ефективності господарювання внаслідок кращого забезпечення наявних, відносно надлишкових факторів виробництва, капіталом і технологіями;
- заощадження ресурсів на проведення НДДКР та розроблення нових товарів;
- доступ до більш прогресивних методів менеджменту та маркетингу;
- забезпечення доступу на зовнішні ринки (щоправда, така можливість є інколи обмеженою і переоцінювати її не варто, адже капітал експортується профільною фірмою не для того, щоб поступатися своєю часткою на ринку).

Спільними мотивами участі в СП і для інвесторів, і для реципієнтів капіталу, а також для тих контрагентів, які важко розрізнити за "ступенем розвиненості" та фінансовою потужністю, є такі:

- скорочення обсягів капітальних витрат і ризиків під час створення спільних виробничих потужностей;
- економія на масштабах та підвищення завдяки цьому ефективності виробництва, зниження собівартості продукції;
- диверсифікація виробництва, вступ у нову сферу виробничо-комерційної діяльності;
- зниження ризиків у господарській діяльності через політико-правову, кон'юнктуру нестабільність;

- уникнення паралелізму в процесі технологічного пошуку, взаємне та спільне використання розробок партнерів.

Зазначимо, що цими переліками мотивація партнерів щодо створення СП не вичерпується. Додатковими мотивами можуть бути численні міркування щодо престижу, пропагандистського ефекту, а також особистого характеру. Дедалі більшого значення набувають екологічні міркування, причому в таких випадках може бути особливо високе стимулювальне значення держави, навіть фінансова підтримка з її боку [1]. Найпривабливішим аспектом спільного підприємництва є забезпечення доступу до нових технологій, їх швидке освоєння в інтересах модернізації й реконструкції виробництва та прискорення їх комерціалізація; адаптування національного виробництва до умов світового ринку; розвиток співпраці у сфері послуг на комерційній основі у формах лізингу, інженірингу, консалтингу [2].

На масштаби, динаміку та результативність міжнародної підприємницької інвестиційної діяльності впливає сукупність багатьох взаємопов'язаних чинників, під впливом яких формуються відповідні стратегічні орієнтації країн базування та приймаючих країн, які відтак впливають на мотивацію безпосередніх партнерів. Розглядаючи спільне підприємництво з погляду його внутрішньої структури, матеріалізованої у результатах діяльності, можна виокремити в ньому два аспекти:

- спрямування на задоволення потреб, які сприяють економічному розвитку приймаючої сторони, його прогресу, тобто спрямування на самоутвердження як ефективної форми діяльності;
- спрямування на перетворення, зміни суспільного виробництва, більшої кооперації й інтернаціоналізації економік, створення широких ефективних можливостей для вивезення технологічних процесів, ефективного обслуговування міжнародних економічних процесів суспільства (допомога у прискоренні процесу влиття національних економік у міжнародний поділ праці та світовий ринок) [3].

Досвід різних країн світу, зокрема Китаю, свідчить про те, що створення підприємств із використанням іноземних інвестицій, зокрема й СП – ефективний шлях випуску високоякісної конкурентоспроможної продукції. Така ефективність забезпечується багатьма чинниками:

- прямою зацікавленістю іноземного партнера у швидкому освоєнні прогресивної технології, в її подальшому вдосконаленні, у своєчасній заміні виробничого устаткування, в контролі за якістю продукції, яка випускається, в поділі між партнерами всієї міри ризику;
- отриманням доступу до певних видів техніки, яку неможливо придбати за джерелами ліцензійної торгівлі через наявність обмежень;
- істотним зростанням продуктивності праці (у середньому вдвічі);
- можливістю залучення прогресивної технології за джерелами прямого інвестування, які не потребують додаткових витрат;
- сприятливими умовами для вдосконалення виробничої, галузевої та асортиментної структури;
- зростанням експортного потенціалу;
- встановленням тісних і тривалих відносин ділової співпраці з іноземними партнерами;

- можливістю комплексного отримання ноу-хау (разом із технологічною документацією і технічною допомогою);
- умовами для підвищення кваліфікації національних кадрів;
- урахуванням здатності приймаючої сторони сприймати нову техніку та технології;
- збільшенням масштабів поширення технологічних нововведень;
- можливістю створення на основі діючих виробництв великої кількості об'єктів спільного підприємництва через розукрупнення великих підприємств і налагодження інтеграційних зв'язків між суміжниками;
- можливістю в межах ліцензійних угод, укладених додатково до договору під час створення СП, протягом 2-5 років освоїти самостійне виробництво імпортової продукції;
- відповідальністю іноземних партнерів за високу ефективність виробництва на основі наданої нової технології протягом усього періоду функціонування СП [4].

Залучення і використання іноземних інвестицій створенням спільних підприємств є водночас і засобом виходу держави із самоізоляції, а також захарування її до системи міжнародного поділу праці. Іноземні інвестори зацікавлені у створенні СП. Це зумовлюється можливістю отримати більший доступ до внутрішнього ринку країни, на якому розташовується СП, ніж за умов імпорту, який стримується нестачею вільноконвертованої валюти. Доступнішими стають для інвесторів і ресурси цієї країни.

Кінцева мета створення спільних підприємств полягає переважно у прагненні одержати синергетичний ефект від взаємодії активів двох або більшої кількості установ, розташованих у різних країнах і спроможних поєднати свої зусилля і технологічні можливості задля досягнення максимальної користі від виробництва.

Висновки. Виробничі підприємства кооперують свою діяльність для виробництва складної, технологічної, наукомісткої продукції, особливо у сфері створення великих технічних об'єктів, складних машин, високотехнологічного обладнання, у науково орієнтованих виробничих процесах. Створенню спільних підприємств сприяють різні чинники як для експортерів, так і для імпортерів капіталу. У вииграші знаходиться і економіка держави, яка отримує вклади іноземного капіталу та новітні світові технології.

Література

1. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України : підручник. – К. : Вид-во КНЕУ, 2003. – 948 с.
2. Александрова В. СП як форма трансферу технологій / В. Александрова // Вісник Національної академії наук України : загальнонауков. та громадсько-політичний журнал. – 2007. – № 12. – С. 24.
3. Кизима Т. Спільне підприємництво: проблеми та шляхи їх вирішення / Т. Кизима // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2005. – № 7. – С. 88.
4. Собчук М. Створення і діяльність СП / М. Собчук // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2001. – № 3. – С. 98.

Прокура В.Ф., Проць В.М. Роль международных совместных предприятий в активизации инновационных и инвестиционных процессов

Рассмотрены сущность международного кооперирования и мотивационные аспекты создания совместных предприятий как для резидентов-владельцев предпри-

яття, так і для іностраних інвесторів. Також освещена роль совместных підприємств в привлечении іностраних інвестицій і новітніх технологій.

Ключевые слова: совместные підприємства, кооперація, інвестиції, інновації, іностраних інвестиції, інвестори, резиденти.

Proskura V.F., Prots V.M. Role of international joint ventures in the promotion of innovative and investment processes

This article reveals the essence of international co-operation and motivational aspects of joint ventures for both the resident-owners, and foreign investors. Also highlighted the role of joint ventures in attracting foreign investment and advanced technologies.

Keywords: joint ventures, cooperation, investment, innovation, foreign investment, investors, residents.

УДК 336.221

*Доц. Н.В. Савчук, канд. екон. наук; аспір. Л.К. Сало –
Львівська державна фінансова академія*

**ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ**

Досліджено теоретичні аспекти податкової політики в системі державного регулювання соціально-економічним розвитком держави: її функції, цілі, історичний аспект розвитку. Зазначено стратегічні завдання податкової політики з урахуванням сучасної політико-економічної ситуації в державі.

Ключові слова: податкова політика, державне регулювання, соціально-економічний розвиток, функції податків, цілі податків, стратегічні завдання податкової політики.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринкової економіки використання податків як важелів ефективного державного регулювання соціально-економічних процесів набуває особливого значення. Ефективність оподаткування в державі безпосередньо залежить від особливостей реалізації податкової політики, яку розглядають як складову фінансової політики та яка повинна сприяти розвитку ринкових відносин, стимулювати ділову та підприємницьку активність і, як наслідок, забезпечувати надходження фінансових ресурсів до бюджетів всіх рівнів. Податкову політику розглядають як один з найважливіших важелів втручання держави в соціально-економічні процеси та як таку, що становить комплекс економічних, організаційних і правових заходів щодо регулювання податкових відносин [1]. Вона має бути організована таким чином, щоб, з одного боку забезпечити мобілізацію коштів до бюджетів, в обсягах, необхідних для виконання покладених на державу функцій, а з іншого боку – сприяти активізації підприємницької діяльності як у державі, так і за її межами, цим самим забезпечуючи економічний та соціальний розвиток країни. Отже, дослідження сутності податкової політики на сучасному етапі, а також її впливу на соціально-економічний розвиток держави є досить актуальним сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику податкової політики, а також визначення її місця в системі державного регулювання економіки досліджували і аналізували: А.І. Крисоватий [2], Н.В. Мельник [3], Й.М. Петрович [4], Л.Б. Рябушка [5], А.М. Соколовська [6], Ю.А. Хілобок

[7], Ю.Б. Іванов [8]. А.І. Крисоватий дослідив, що ефективність оподаткування безпосередньо залежить від побудови дієвої податкової політики, яка передбачає діяльність держави у сфері застосування, правового регламентування, організації справляння податків та податкових платежів до централізованих фондів грошових ресурсів держави [2]. Мельник Н.В. стверджує, що для стимулювання соціально-економічного розвитку країни, за допомогою податкової політики необхідно здійснювати комплекс стимулювальних заходів, а саме: зниження податкового тиску, стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності, сприяння підприємницькій активності, посилення принципу фіскалізму податкової політики [3]. На погляд Й.М. Петрович, податкова політика – це діяльність держави у сфері оподаткування, яка повинна спрямовуватись на реалізацію двох цілей: забезпечення податкових надходжень до бюджету в необхідних обсягах та стимулювання соціально-економічного зростання країни загалом [4]. Л.Б. Рябушка, Д.В. Веремчук вважають, що податкова політика є частиною бюджетної політики держави, оскільки її метою є мобілізація фінансових ресурсів до бюджету з одночасним стимулюванням ділової активності підприємців [5]. На сьогодні, податки потрібно використовувати не лише як джерело доходів бюджету, а й як безпосередній структурний елемент державного регулювання економікою [6]. Стратегічною метою України, на цьому етапі розвитку, є вступ до Європейського Союзу, який, на погляд Н.В. Мельник, повинен відбуватися шляхом реформування засад податкової політики держави за допомогою переходу від суто фіскального інструменту до ефективного засобу соціально-економічної стратегії держави [3]. Ю.А. Хілобок пропонує реформувати податкову політику шляхом підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу, легалізації тіньової економіки, розроблення простого та зрозумілого нормативно-правового забезпечення, активізації інвестиційних та інноваційних процесів в економіці [7]. Згідно з твердженнями Ю.Б. Іванова побудова оптимальної моделі податкової політики потребує безпосереднього дослідження основ, конкретних форм і методів довго- та короткострокового впливу податків на соціально-економічний розвиток держави [8].

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження – проаналізувати зміст поняття "податкова політика" та її історичний аспект, а також визначити місце податкової політики в системі регулювання соціально-економічних процесів в державі на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Податкова система є найдавнішою фінансово-економічною системою суспільства. Ще в період натурального господарства у вигляді податку сплачувалась частина здобичі. У первіснообщинному ладі запроваджувався податок у обсягом 10 % сукупних доходів. Податкова політика в Римській імперії полягала в застосуванні прогресивного принципу обкладання прибутковим податком, а також часто вводились так звані надзвичайні податки – будівництво флоту, утримання війська. Такий принцип оподаткування згодом набув поширення і в інших європейських країнах. Загалом теорія податків почала свій розвиток з XIII ст., ще за часів